

№ 128: ПЕРЕХРЕСТЯ

Молитва за єдність чи єдність МОЛИТВИ?

ЕДУАРД БЕРДНИК

31 ГРУДНЯ 2025

Християни різних конфесій моляться. Іноді вони навіть моляться разом. Як виглядають такі спільні молитви, які літургійні виклики під час них постають і які альтернативи могли б бути плідними натомість?

Фото: engin akurt

Коли держава запрошує до спільної молитви

Перший і доволі регулярний привід, коли християни різних конфесій (а часто й представники різних релігій) збираються разом, — це офіційне і наполегливе заохочення державної влади до спільної молитви. Так трапляється, наприклад, на День Незалежності України, коли до Софії Київської запрошують не лише християн, а й мусульман і юдеїв. Чи — як принаймні 2025 року — в День спомину жертв голодоморів в Успенському соборі Києво-Печерської лаври.

Фото з молитви в день пам'яті жертв голодомору, 2025 рік

Для чого держава збирає разом такі різні конфесії? Можна вигадати щось про химерний «прихований план» об'єднати всі релігії в одну через міжрелігійні молебні. Але значно реалістичнішою здається інша відповідь: мета таких подій — показати єднання усіх релігій з однією державою.

Це демонстрація спільної відповідальності за державу. Іншими словами — акт політичної, а не богословської єдності. І це нормально. Іноді — навіть дуже потрібно. Такі молебні — чи спільні

молитви за перемогу, чи вшанування жертв Голодомору — виконують важливу функцію: об'єднують людей довкола національної солідарності. Але варто розуміти, що осердям цих молитов є держава, а все інше — похідне. Це простір не богословської близькості, а спільної громадянської позиції.

Тиждень молитов за єдність християн

Та існує й інша щорічна подія — Тиждень молитов за єдність християн. Уже сама назва показує, що йдеться про щось зовсім інше, ніж молитва «на замовлення держави». Ця ініціатива виникла всередині християнського середовища, її вже понад сто років організують самі християни.

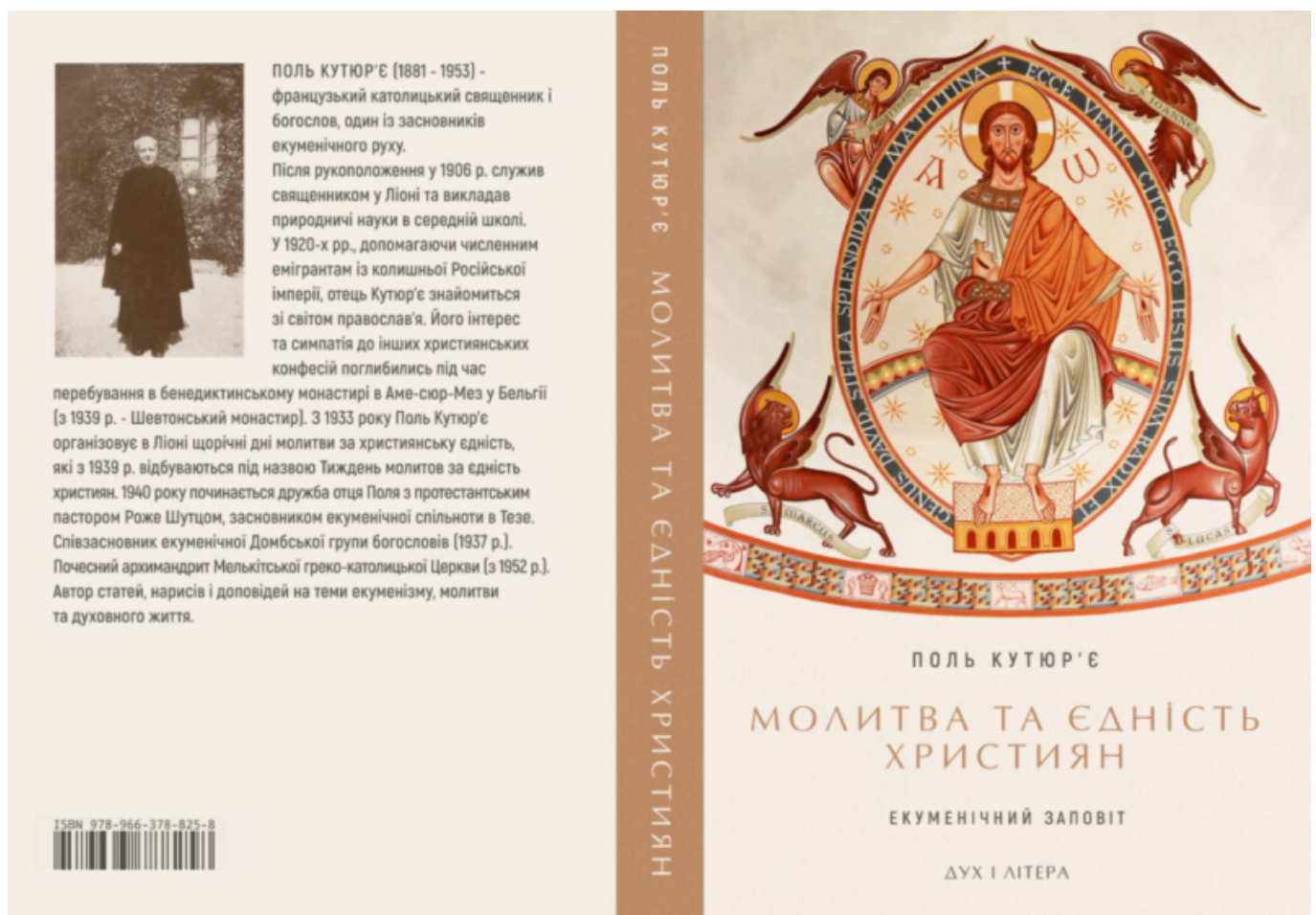
У Львові, принаймні протягом останнього десятиліття, Тиждень молитов за єдність християн координує Інститут екуменічних студій. У 2024 році це була молитва з піснями у стилі Тезе в храмі святої Софії Премудрості Українського католицького університету.

Фото з Тижня молитов за єдність християн, 2024 рік

Типовий львівський формат виглядає так: інститут запрошує представників різних конфесій, збирає їх разом і готує спеціальний молебень, який містить кілька пісень, читання Євангелія, проповідь, яку виголошує кожного року представник іншої конфесії, прохання про єдність, а відтак спільне «Отче наш» чи інша завершальна молитва.

Звісно, в інших містах і країнах такий тиждень має свої форми та традиції. І він пройшов довгий шлях навіть у межах католицького середовища — від молитов *за приєднання когось* до Католицької Церкви до молитов *разом із кимось*, що стало можливим значною мірою завдяки католицькому священнику Полю Кутюр'є (†1944).

Праця Поля Кутюр'є, де викладено історію Тижня молитов за єдність християн

Добре й цінно, коли християни збираються разом і публічно визнають, що прагнуть єдності. Уже сама можливість стояти поруч і молитися разом — це результат великої внутрішньої роботи й певна перемога. Особливо в Україні, де Тиждень молитов за єдність християн досі не є надто відомим чи популярним. Мотивація прийти, «щоб відмітитися», тут доволі низька.

Чиновники не змагаються за присутність на такому вечорі молитви, і саме це й оберігає подію від тотальної інструменталізації. Участь чи неучасть визначається в першу чергу внутрішньою позицією кожного, а не зовнішнім тиском.

У Західній Європі ситуація складніша. Там, скажімо, нерідко трапляється, що православні громади користуються католицькими храмами для своїх богослужінь, але водночас вважають католиків «єретиками, з якими молитися не варто». І все ж вони приходять на спільні молитви — за негласною формулою «Вони вам храм, а ви їм отчеша»; це пряма цитата з промови єпископа РПЦ на зборах духовенства Адміністрації православних парафій Італії РПЦ МП (зі слів священика, який там був присутній).

Та всіляко позитивно оцінюючи молитовну ініціативу, яка в Україні відбувається на рівних і без зовнішніх спонук, я водночас маю два застереження, які стосуються літургійної практики, а тому актуальні не лише для українського контексту.

Виклики поширеного типу екуменічних молитов

Перший виклик полягає в тому, що, молячись за єдність, ми постійно підкреслюємо факт *не єдності*. Це парадокс: що більше ми молимося про «прагнення до єдності» та про «шлях до неї», то сильніше фіксуємося на тому, що єдності немає. У рідкісний момент, коли християни збираються разом, вони, по суті, збираються наголосити на тому, чого між ними бракує. Можна, звісно, говорити про «спільне прагнення», однак у християн є щось незрівнянно більше за спільне прагнення до єдності — спільний Христос.

Серцевина християнської молитви — це подяка Богові за дар Христа в житті Церкви: за Його смерть, воскресіння й усе, що впливає з цих подій. Це є те, що справді об'єднує християн. Натомість значна частина молитов за єдність перетворюється на набір універсальних намірів: за мир, за екологію, за подолання бідності, «за всіх людей доброї волі» тощо. Такі наміри самі по собі цінні, але часто віддаляються від того, що має бути центром християнської єдності.

Другий виклик полягає в тому, що ми часто молимося за допомогою *сконструйованого чину*, який містить елементи багатьох традицій, але не належить до жодної з них. Наприклад, у молитві Тезе є багато традиційних елементів: повторювані біблійні фрази в піснеспівах, біблійні читання, серія прохань; але головна відмінність від звичайної літургії полягає в майже повному бракові молитов предстоятеля, очільника богослужіння. Так, наприкінці є «Отче наш» — і дуже цікаво, що у візантійській традиції це або піснеспів, або той елемент, який заміняє молитву

священника, коли його немає.

Що ж є в Тезе замість предстоятельських молитов? Не ніщо, а періоди осмисленого мовчання. Це логічно: так простіше створити нейтральний «спільний простір» для різних конфесій. Та проблема в тому, що такий формат позбавляє спільну молитву її природної структури. Адже літургійну відповідальність традиційно бере на себе священник; хор і спільнота співають, вірні відповідають на прохання, але молитву як молитву промовляє той, хто поставлений служити слову через проповідь і виголошення молитов. У підході Тезе ми цілком визнаємо за священником право на проповідь, але набагато менше — на провадження молитви.

У результаті виникає штучний чин, своєрідна «стерильна зона», де всі можуть молитися разом, але без жодного реального дотику до традиції іншого — адже змішання традицій не є чієюсь традицією. Це своєрідна «пісочниця», де ми так і не зустрічаємося з живою молитвою іншої конфесії. Ми ніби кажемо: «Я готовий молитися з тобою, але в такому форматі, в якому я сам не молюсь, це спеціальний формат для молитви з тобою, екуменічний формат». Це означає, що ми не готові увійти в молитву іншого в її природній формі — і визнати її також *нашою*.

Для мене ці виклики справді серйозні. Саме тому, беручи участь чи то в організації літньої школи для семінаристів різних конфесій, чи в підготовці Екуменічного соціального тижня (на правах реклами: школа була дуже вдалою, та й тиждень не відстає), я намагався осмислити й запропонувати інші підходи до спільної молитви різних конфесій.

Увійти в молитву іншого: можливість і виклик

Один із найпростіших, але часто недооцінених шляхів — це звичайна участь у богослужінні якоїсь конфесії в ролі не туристів чи спостерігачів, а людей, які прийшли молитися разом і збагачуватися спільною молитвою. У такому форматі одна конфесія завжди є господарем, інші — гостями. Але це абсолютно природно: так само відбувається й усередині однієї конфесії, коли одна парафія гостює в іншій. Це не про «вищість» чи «нижчість», а про гостинність і спільність.

Подібна молитва відкриває життя іншої традиції та дає можливість іншому впустити у своє життя нас. І якщо є взаємна відкритість, то стає зрозуміло, що це — спільна молитва до Бога, якраз та, що робить християн християнами.

Проте з таким підходом пов'язано багато викликів. Загострюючи до краю: чи готові будуть

представники традиційних Церков прийняти глосолалію п'ятдесятників? Чи готові будуть п'ятдесятники прийняти якісь елементи молитов до святих і Богородиці? Звісно, не потрібно спеціально наголошувати на цих відмінностях і запрошувати на єкуменічну молитву, до прикладу, в богородичні свята: не всі богослужіння однаково мірі пасують для такої мети. Найменш вдалим варіантом здається Євхаристія: спільне Причастя — це не те, на що сьогодні піде більшість християн у межах такої молитви, а участь без нього лише підкреслить розділення. Тому формат Євхаристії краще відкласти убік, а звернути увагу на інші форми молитви: богослужіння добового кола (вечірню, утрень), молитви прослави тощо.

Та навіть у таких форматах вистачає практичних проблем. Наприклад, яким чином інші конфесії беруть участь? Доброю практикою є давати проповідь представнику іншої конфесії. Але що з іншими елементами? У традиційних Церквах постає питання: чи можуть гості заходити до вівтаря? Чи можуть виконувати якісь літургійні дії? Чи лишаються «зовні» як спостерігачі? А якщо стоять тільки збоку — чи можна це назвати спільною молитвою?

У давній Церкві межі були визначені дуже чітко: ті, хто не належав до спільноти вірних, мали виходити навіть під час завершальних молитов вечірні чи утрєні, не лише під час Євхаристійної літургії (про це йдеться в Климентових «Апостольських конституціях» IV століття). Сьогодні таких норм уже немає. Навпаки, сучасні католицькі порадики рекомендують брати участь у таких богослужіннях навіть у ризах і виконувати літургійні функції, якщо це доречно для приймаючої громади¹.

Цих питань не можна розв'язати теоретично чи «одним документом» для всього світу. Їх мають узгоджувати конкретні люди, у конкретному місці й конкретних обставинах. І якщо є готовність докласти зусилля для реального порозуміння щодо меж і можливостей, то спільна молитва може стати моделлю домовленості того, як приходять молитись в гості один до одного різні конфесії також в інших випадках, а не лише раз річно.

Повернення до джерел: давні чини як простір спільної молитви

Другий — і принципово інший — підхід полягає у зверненні до чинів давньої Церкви, які сьогодні фактично вийшли з ужитку. Говорю передусім із перспективи традиційних Церков. Адже вони, без сумніву, потребують літургійної реформи, що враховувала б досвід першого тисячоліття. Скажімо, богослужіння добового кола у візантійській традиції нині перебувають у такому стані, що молитися ними непросто навіть тим, хто є її носіями, а зрозуміти, чому ми

робимо те чи інше, можливо лише завдяки глибокому знанню історії літургійних обрядів. Тут варто ще зауважити, що у візантійській традиції деякі молитви священник проговорює пошепки замість природного виголошення їх для всієї громади; ба більше, на вечірні й утрені такі молитви взагалі розташовані в невластивому для них місці богослужіння. Літургійне життя потребує оновлення — і якщо Церква ще не готова до повноцінної реформи, то межові ситуації та молитовні зустрічі поза звичним ритмом стають доброю нагодою для відновлення «розумної служби».

До того ж, молитви першого тисячоліття самі по собі промовляють про спільну спадщину до розділення — тобто про те, що є одним із ключових вимірів християнської єдності. У цьому контексті хочу навести приклад конкретного молитовного чину, поширеного у візантійській Церкві перших століть і вже випробуваного в Інституті єкуменічних студій під час Єкуменічного соціального тижня 2024 року. Йдеться про константинопольський чин «третьо-шостого часу» — або, без перекладу, «тритоєкті».

Роман Фігас, директор Інституту єкуменічних студій, пресвітер УГКЦ (ліворуч), і Федір (Бубнюк), митрополит Полтавський Православної Церкви України (праворуч), після молитви тритоєкті в

каплиці Йоана Богослова на філософсько-богословському факультеті УКУ, 2024 рік

По суті, це богослужбовий чин читання Святого Письма, який у візантійській традиції існував наприкінці першого тисячоліття як богослужіння Великого посту, а в другому тисячолітті поступово занепав і зник. Українською мовою його реконструював Василь Рудейко. За структурою цей чин дуже близький до Літургії Слова й містить піснеспіви, біблійні читання та молитовні прохання — і, на відміну від молитов у стилі Тезе, ще й повноцінний набір священницьких молитов у відповідних місцях. Саме давність, компактність і зосередженість довкола біблійного читання роблять чин тритоєкті природним кандидатом для спільної молитви різних конфесій у контексті візантійської традиції. Він зрозумілий за структурою, вкорінений у житті давньої Церкви та збудований на фундаменті читання Святого Письма.

Підсумки

Обидва альтернативні підходи потребують зусиль від усіх учасників молитовного зібрання, але саме такі зусилля й адаптації до конкретного моменту, конкретного міста, конкретних спільнот уможливають справжню молитву.

Утім, попри всі недосконалості форматів і богословські тонкощі, сам факт спільної молитви християн, якщо вона щира, — уже велика радість і цінність. «Тиждень молитов за єдність» — це щорічний шанс, в Україні наприкінці січня, побачити іншого, познайомитися, провести разом час перед Богом і разом один з одним.

Завершити цей текст про молитву пропоную, власне, однією з молитов чину третьошостого часу:

Господи Боже отців наших, Ти даруєш молитву тому, хто молиться, і приймаєш моління слуг Твоїх, що взивають до Тебе вдень і вночі. Прихили нині вухо Твоє і почуй прошення нас, грішних, не відвертай, Господи, лиця Твого від нас, грішних, і не згадуй колишніх беззаконь наших, бо Ти знаєш єство наше і свідомий немочі нашої. Згадай, Господи, що порох ми, дух, що проходить і не повертається, і величчю руки Твоєї подбай про життя наше у Твоїй милості. Веди нас праведною дорогою, щоб ми йшли стежкою заповідей Твоїх. Навчи нас творити волю Твою і говорити, як заповідав Ти, роздумувати про закон Твій вдень і вночі. Звели Ангелам Твоїм охороняти нас на всіх

путях наших і ізбавляти нас від стріли, що вдень літає, від того, що в п'ятьмі блукає, від нападів і біса полуденного. Наповни губи наші хвалою Твоєю і уста наші радістю, щоб ними говорили ми з благодаттю у псалмах, співах і піснях духовних, і оспівували в серцях наших, і благодарення воздавали Тобі, Богові всього, що спасаєш тих, які уповають на безмір милости Твоєї, бо Ти благий і чоловіколюбний Бог єси, і Тобі славу возсилаємо, Отцю, і Сину, і Святому Духові, нині і повсякчас, і на віки віків.

ЕДУАРД БЕРДНИК

31 ГРУДНЯ 2025

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in </home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php> on line **284**

Примітки

1. Див. Папська рада для сприяння християнській єдності. Довідник застосування принципів і норм екуменізму (пункти 117–119). Львів: Свічадо, 1997.

«117. У деяких випадках офіційна молитва однієї з Церков може краще підходити, ніж екуменічна відправа, спеціально підготовлена для даної нагоди. Участь у таких богослуженнях, як Утреня чи Вечірня, в особливих Навечір'ях і т. д., допомагає людям різних літургічних традицій — римо-католикам, східним християнам, англіканам і протестантам, краще зрозуміти молитви інших спільнот і брати глибшу участь у традиціях, які часто виростили зі спільних коренів. 118. У літургічних відправах, які служаться в інших Церквах і церковних Спільнотах, поручається католикам брати участь у псалмоспівах, літургічних діалогах, гімнах і спільних діях Церкви, в якій вони є гостями. Якщо господарі їх запросять, вони можуть виголосити читання чи проповідь. 119. Коли йдеться про співучасть у літургійних богослуженнях такого роду, треба звернути якнайпильнішу увагу на чутливість духовенства і вірних тих зацікавлених християнських Спільнот, а також на місцеві звичаї, які можуть бути різними залежно від часу, місця, осіб та обставин. На католицькому богослуженні служителі інших Церков і церковних Спільнот, якщо є бажання, можуть дати місце і віддати відповідні почесні, які відповідають їхньому уряду та їхній ролі. Члени іншого духовенства, запрошені до участі у відправах іншої Церкви чи церковної Спільноти, можуть носити відповідний одяг чи символи свого церковного уряду, якщо це сприймається тими, в кого вони є гостях».